

The article covers the management of physical culture and sports in market conditions. Physical culture and sports are considered as one of the areas of the social sphere that contributes to the overall economic progress of the country, as it aims to improve the human person, is an important area responsible for human health and ensures highly efficient functioning of human resources.

In market conditions, the task of managing this multilateral social process is greatly complicated. It is emphasized that the activity of all organizations and institutions depends on the effectiveness of interaction of governing bodies, on the correct definition of their competence, forms and methods of leadership. It is determined that the existing mechanism, organizational structures and forms of management need to be improved.

Key words: *public administration, authorities, local governments, physical culture and sports.*

УДК 351.851**Kononovych V.**

postgraduate of the Training Research and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine,
Kharkiv

**MANAGEMENT OF PHYSICAL
CULTURE AND SPORT
DEVELOPMENT IN MARKET
CONDITIONS**

Постановка проблеми. Теоретичне осмислення соціально-економічної і організаційної природи механізму управління фізичною культурою та спортом в нових економічних умовах, і на цій основі визначити концептуальну організаційну модель управління, адекватну вимогам ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою управління розвитком в сфері фізичної культури та спорту в умовах ринку займалися різні науковці, серед яких можна виділити С.Н. Братановського, М.І. Воробйов, Ю.П. Мічуду, Є.В. Ярмолюка та інші.

Характерними особливостями ринку послуг у сфері фізичної культури і спорту є його високий динамізм, територіальна сегментація і локальний характер, висока швидкість обігу капіталу внаслідок його короткого виробничого циклу, індивідуальність і нестандартність послуг, що робляться, переважання в числі їх виробників малих і середніх підприємств. Неможливість транспортувати і складувати послуги обумовлює високу чутливість підприємств, що роблять їх, до ринкової кон'юнктури у зв'язку з неможливістю транспортувати і складувати послуги. Крім того, особливості процесу надання послуг пов'язані з особистим контактом виробника і споживача, індивідуальністю і нестандартністю послуг, що робляться, невизначеністю результату у багатьох випадках при наданні послуг.

У сфері фізкультурно-спортивних і спортивно-видовищних послуг спостерігається цілий ряд обставин, що обмежують можливості їх організації на чисто ринковій основі: громадське благо, зовнішні ефекти, асиметрія інформації, природна і інші види монополії, опортунізм споживача. Ці причини неефективності ринкового механізму тісно пов'язані і переплітаються між собою. Так, наприклад, громадські блага мають значний зовнішній ефект, обумовлений колективним і нематеріальним характером споживання результатів праці у сфері фізичної культури і спорту, а також їх впливом на трудову і політичну активність, спосіб життя людей. Зовнішній ефект має, по-перше, генераційний характер, оскільки спортивні рекорди і досягнення служать багатьом поколінням людей як орієнтири фізичної досконалості і максимального розвитку фізичних якостей і здібностей; а по-друге, зовнішньому ефекту властиві міжнародні масштаби, оскільки він може бути значимим і для громадян інших країн.

У рамках програми стратегічного розвитку територіальних утворень мають бути чітко визначені пріоритетні напрями розвитку фізичної культури і спорту, вказані цілі і критерії їх досягнення з урахуванням усіх сучасних змін в області спорту, нових концепцій фізичної і спортивної активності.

Проте для цього спочатку необхідно вирішити наступні завдання:

- оцінки реальної ситуації (виявлення чисельності тих, що займаються, рівня спортивних досягнень, кількості спортивних клубів, шкіл, співвідношення між потребою в тому або іншому вигляді спорту і мірою задоволення, вартості розвитку видів спорту, ефективності витрат при проведенні змагань і. т. д.);

- реорганізації державного управління спортом на місцевому рівні (впровадження механізмів спортивного менеджменту, управління персоналом, координація діяльності усіх спортивних організацій в регіоні, виключення дублювання в роботі);

- надання виробничих функцій регіональним спортивним службам (облік ринкових стосунків, оцінка результатів роботи спортивних організацій як підприємств, що надають послуги);

- здійснення фінансового менеджменту і економічного аналізу (визначення прозорості об'ємів фінансування спортивних організацій і окремих видів спорту, розробка критеріїв фінансування командних і індивідуальних видів спорту, подальший розвиток договірних стосунків з підприємствами) [4].

Діючий нині територіальний принцип розвитку і управління фізичною культурою і спортом ще більше загострив ситуацію: доводити пріоритетність окремих спортивних заходів, в порівнянні з аналогічними заходами в області культури або екології стає все складніше. Відбувається це з наступних причин:

- відсутність в регіональних програмах стратегічного розвитку економічно обґрунтованих пріоритетів у сфері фізичної культури і спорту;

- слабка нормативно-правова база. Це стосується, передусім, чіткої регламентації питань, пов'язаних із спонсорством або меценатством, так, щоб підприємствам або організаціям було б вигідно не лише вкладати грошові кошти у фізичну культуру і спорт, але і отримувати від нього відповідну віддачу;

- фінансування за рахунок бюджетних коштів переважно професійного спорту на шкоду масовому.

Доводиться констатувати, що основній частині населення стали недоступні активні заняття спортом, оскільки спортивні споруди або перепрофільовані в склади, банки, офіси, або віддані на відкуп комерційним структурам від спорту або професійним командам. У всьому світі турботою регіону, міста є, передусім, масовий спорт, спорт інвалідів, дитячий спорт, а професійний спорт заробляє гроші самостійно, звичайно, з підтримкою окремих, найменш видовищних і комерційно непривабливих його видів.

Фінансування галузі фізична культура і спорт здійснюється з різних джерел, одним з яких є бюджет. Бюджетне фінансування фізичної культури і спорту припускає виділення засобів не лише на державному рівні, а і на рівні місцевих бюджетів.

Підтримка розвитку фізичної культури і спорту місцевою владою може бути прямою або непрямою. Пряма підтримка може виступати у вигляді певних виплат (субсидій) і інших видів допомоги, здійснюваних місцевою владою відносно конкретної спортивної організації. Непряма підтримка повинна полягати в наданні спортивної організації з боку регіональних можливостей для самостійних розрахунків і інших видів господарської діяльності.

Непряму підтримку можна розглядати як специфічну форму делегування управлінських повноважень, спрямовану на автономізацію фізкультурно-спортивної організації.

Слід зазначити, що пряма і непряма підтримка не виключають один одного, а навпаки, їх поєднання відбиває сучасні тенденції розвитку фізичної культури і спорту на місцевому рівні. Проте, на нашу думку, у кожному конкретному випадку, з урахуванням територіальних особливостей і можливостей, місцева влада повинна визначати пріоритети у використанні того або іншого виду підтримки.

Нині виникають також альтернативні джерела утворення фінансів господарюючих суб'єктів фізичної культури і спорту. Проте провідне значення зберігається за прямим і непрямим фінансуванням фізкультурно-спортивних

організацій з державного бюджету різних рівнів : державного, регіонального і місцевого. В той же час, надалі у міру нарощування економічного потенціалу країни і росту життєвого рівня народу зростатиме доля надходжень від реалізації платних фізкультурно-спортивних послуг населенню [2].

В зв'язку з цим слід зазначити, що підприємництво охопило усі галузі народного господарства і, у тому числі, фізичну культуру і спорт. Проте у сфері фізичної культури і спорту не створені необхідні умови для загального розвитку підприємництва, отримання прибутку. Нерідко властиві фізичній культурі і спорту рушійні сили розвитку беруть гору над прагненням отримати прибуток як визначальний мотив діяльності. Продовжують працювати фізкультурно-спортивні об'єкти, що знаходяться у власності державних органів і ставлять своєю метою отримання прибутку. Ряд фізкультурно-спортивних організацій не беруть у власність спорткомплекси, передбачаючи банкрутство із-за непомірно великих витрат на їх експлуатацію [1].

Великі витрати змушують підприємця піднімати ціни на фізкультурно-спортивні послуги, що знижує кількість споживачів з низькими доходами, при цьому скорочуються можливості отримання нормального прибутку. Її розміри можуть бути задовільними з точки зору отримання підприємницького доходу, але недостатніми для максимізації прибутку, необхідного для контролю ринку, недопущення конкуренції у сфері своєї діяльності.

Для затвердження підприємництва у сфері фізичної культури і спорту потрібне формування певних соціально-економічних умов.

По-перше, рівень життя населення має бути досить високим, щоб мати можливість сплатити фізкультурно-спортивні послуги з цін, що забезпечують підприємцеві отримання максимального прибутку.

По-друге, пропозиція фізкультурно-спортивних послуг повинна задовольняти попит різних категорій населення з різними доходами і спортивними інтересами.

По-третє, фізкультурно-спортивні організації повинні мати засоби для вивчення ринку послуг, зниження витрат на їх надання при поліпшенні якості.

На сучасному етапі не усі фізкультурно-спортивні організації мають в розпорядженні повною мірою можливості підприємницької діяльності, внаслідок чого підприємництво у сфері фізичної культури розвинене недостатньо. Отримання максимального прибутку не стало основним критерієм і спонукальним мотивом діяльності значної частини фізкультурно-оздоровчих і спортивних організацій.

У зв'язку з цим, з точки зору цільової спрямованості своєї основної діяльності, фізкультурно-спортивні організації слід віднести до двох секторів господарювання : комерційного і некомерційного.

Фізкультурно-спортивні організації, що відносяться до комерційного сектора, існують за рахунок прибутку, що отримується від реалізації товарів і послуг, дивідендів і доходів по облігаціях, інших цінних паперах і вкладках і так далі. Отримання прибутку - основна мета і критерій їх економічної активності [3].

До некомерційного сектора відносяться фізкультурно-спортивні організації, діяльність яких безпосередньо спрямована на задоволення потреби людей у фізичному вдосконаленні, зміцненні здоров'я. Вони створюють послуги, доступні усім категоріям населення. Головною причиною існування некомерційних організацій є невисока соціальна ефективність комерційних організацій і їх нездатність задовольнити потреби населення. Цивільний процесуальний кодекс України відносить до некомерційних організацій юридичних осіб, що не визначають витягання прибутку як основну мету діяльності і що не розподіляють отриманий прибуток між учасниками. В зв'язку з цим відмітимо, що основна мета таких організацій - реалізація функціональної ролі фізичної культури і спорту. У рамках некомерційного сектора підприємницька діяльність грає підпорядковану роль і здійснюється лише постільки, постільки служить досягненню мети, заради якої вона створена. Це - внутрішнє підприємництво, яке поширюється не на основні, а на допоміжні, супутні види діяльності.

До некомерційних організацій у сфері фізичної культури і спорту відносяться споживчі кооперативи, благодійні і інші фонди, громадські об'єднання і окремі види фізкультурно-оздоровчих клубів та ін.

Досліджуючи діяльність господарюючих суб'єктів фізичної культури і спорту різних форм власності необхідно, на наш погляд, розглядати не лише особливості їх фінансово-господарської діяльності, але і стратегічну спрямованість їх розвитку у рамках територіальних утворень. Планомірне управління господарської діяльності цієї сфери за своїм змістом представляє діяльність за визначенням напрямів і об'єму робіт фізкультурно-спортивних організацій. Цей процес охоплює, на наш погляд, наступні напрями: по-перше, прогнозування розвитку фізичної культури і спорту; по-друге, розробку цільових програм і планів; по-третє, встановлення соціально-економічних нормативів; по-четверте, забезпечення виконання намічених завдань.

Відправною точкою програмування є рух до мети, яку необхідно досягти впродовж осяжного майбутнього. У рамках спільної мети визначається система завдань, досягнення яких програмується в коротші терміни. У зв'язку з цим розрізняють програми довгострокового, середньострокового і поточного часу дії, але провідна роль в системі програмування належить довгостроковим програмам. Їх призначення - сприяння розробці поточних програм не лише з точки зору нинішньої економічної інформації, але і завтрашньої. Таким чином, досягається єдність мети і засобів її досягнення. У найбільш загальному вигляді мета розвитку фізичної культури і спорту передбачає підвищення рівня розвитку фізичної дієздатності населення, проте залежно від запитів тих або інших соціальних груп, спортивних інтересів, готівкових ресурсів мета конкретизується.

Останніми роками діяльність фізкультурно-спортивних організацій все більше будується на базі різних довгострокових програм і проектів, в яких відбивається їх ділова стратегія. В зв'язку з цим відмітимо, що ділова стратегія фізкультурно-спортивної організації включає інтрапренерство в тих випадках, коли вона в якості початкового пункту базується на потребах і разом з координацією і розподілом ресурсів передбачає і інші види стратегічної діяльності, коли саме

підприємництво виступає не лише в чисто комерційних, але і в інших формах. При цьому концептуальною основою ділової стратегії є положення про те, що загальні зміни, що відбуваються в суспільстві, знаходять своє відображення і заломлення у сфері фізичної культури і спорту, породжують нові, міняють акценти на наявних потребах і інтересах. Це, у свою чергу, робить необхідним внесення коректив в ділову стратегію організації у бік посилення її підприємницької спрямованості. Так, розвиток місцевого самоврядування зробив необхідним перерозподіл фінансових коштів, збільшення асигнувань на діяльність місцевих фізкультурно-спортивних організацій, виділення їм додаткових субсидій з регіональних і місцевих бюджетів; поставило питання про зміну підходів до ціноутворення на фізкультурно-спортивні послуги.

Планомірне управління фізичною культурою і спортом повинне включати, розробку і реалізацію соціально-економічних норм і нормативів. Вони показують міру використання матеріальних і трудових ресурсів, а також міру участі фізкультурників і спортсменів в оздоровчій фізкультурі, учбово-тренувальному процесі і спортивних змаганнях. Соціально-економічні нормативи, встановлені у сфері фізичної культури і спорту, підрозділяються на дві групи: по-перше, економічні нормативи. До них відносяться нормативи: забезпечення спортивними спорудами; виробництва товарів спортивного і туристичного призначення; питомих капіталовкладень на будівництво і реконструкцію спортивних споруд; чисельності тренерів-викладачів. По-друге, соціальні нормативи, до яких відносяться : охоплення тих, що займаються в дитячих і юнацьких спортивних школах; охоплення тих, що займаються в системі підготовки спортивних резервів; нормативи рухової активності тих, що займаються фізичними вправами.

Висновки. Таким чином, сучасний господарський механізм фізичної культури і спорту є сукупністю прийомів і способів координації економічної діяльності фізкультурно-спортивних організацій, при цьому він ґрунтується на ринковому механізмі, але доповнюється планомірним управлінням. Для сфери фізичної культури і спорту особливу значущість набуває планомірна форма координації господарської діяльності, що представляє систему взаємозв'язаних ланок, серед

яких прогнозування, розробка цільових програм і планів, встановлення соціально-економічних нормативів, способи досягнення намічених результатів.

Література.

1. Імас Є. Тенденції розвитку сфери фізичної культури та спорту в умовах сучасного ринку / Є. Імас, Ю. Мічуда // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С. 142–149.
2. Ліщук С.В. Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні /Ліщук С.В.// Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. № 12.- [Електронний ресурс]: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=794> .
3. Міністерство молоді та спорту [Електронний ресурс]: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>
4. Мічуда Ю. Особливості формування і розвитку ринкових відносин у сфері фізичної культури і спорту України // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 1. – С. 109-112.

Referenses.

1. Imas E. Tendencii rozvytku sfery fizichnoi kul'tury ta sportu v umovah suchasnogo rynku / E. Imas, Y. Michuda // Teorita i metodyka fizychnogo vyhovannya I sportu. – 2015. – № 2. – S. 142–149.
2. Lischuk S.V. Systema derjavnogo regulyuvannya u sferi fizychnoi kul'tury ta sportu v Ukraini / S.V. Lischuk // Derjavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. – 2014. № 12.- <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=794> .
3. Ministerstvo molodi ta sportu <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>
4. Michuda Y. Osoblyvosti formuvannya I rozvytku rynkovyh vidnosyn u sferi fizychnoi kul'tury I sportu Ukrainy // Teoriya I metodyka fizychnogo vyhovannya I sportu. – 2002. – № 1. – S. 109-112